

Den 13 mars 2008

BRANSCHORGANISATIONEN SVENSK FÅGELS DJUROMSORGSPROGRAM

Svensk Fågel AB
105 33 Stockholm
Tel: 08-787 55 21
Fax: 08-787 53 21
E-post: maria.donis@svenskfagel.se
Hemsida: www.svenskfagel.se
©Svensk Fågel Service AB

Svensk Fågels Djuromsorgsprogram

Inledning

Människans syn på djurhållning och djurhantering har förändrats allt eftersom den egna levnadsstandarden har förbättrats. Vår kunskap om djurens egenart och särskilda behov ökar ständigt, vilket omsätts inom branschen och genomförs i det praktiska arbetet. Liksom människan blir även djur sjuka och vår uppgift som djurhållare är att förebygga sjukdomsutbrott med bästa möjliga djurmiljö. När sjukdom ändå bryter ut, är det vår uppgift att bota och lindra genom behandling.

Följande absoluta krav skall de som i sitt arbete handskas med djur speciellt vara uppmärksamma på:

- Att djuren har rätt att bli behandlade så att de inte utsätts för onödigt lidande.
- Att djuruppfödning skall ske på ett uthålligt och hållbart sätt vilket skall resultera i friska och starka djur.
- Att en helhetssyn skall ligga till grund för djuruppfödning och livsmedelsproduktion.
- Att tillgodose en djurmiljö som tillfredsställer djurens grundläggande fysiologiska behov och möjliggör för deras naturliga beteende.
- Medlemmarna skall verka för lämpliga och moderna tekniska lösningar som är ekonomiskt hållbara.
- Att vid transport och slakt minimera stress hos djuren.
- Dessutom skall Svensk Fågel och dess medlemmar tillhandahålla och genomföra en lämplig utbildning för personer som arbetar med matfågel.

Den svenska modellen

I detta ingår bland annat att djuren föds upp fritt i stallar med en ströbädd av halm eller kutterspån. Vidare att djuren dagligen skall ges foder av lämplig sammansättning och struktur samt få vatten minst två gånger per dygn. I Sverige får hormoner inte användas vid uppfödning av matfågel. Generell användning av antibiotika är förbjudet och skall endast användas, efter veterinär förskrivning, för att lindra och bota sjukdom hos djur. Förebyggande djurhälsovård samt god djurhållning och höga hygienkrav skall eftersträvas för att tillhandahålla bra djuromsorg och säkra livsmedel. Kretsloppsmedvetenhet skall genomsyra matfågelproduktionen.

Koccidiostatika

Koccidiostatika skall användas i enlighet med KC- programmet, ett program om obligatorisk hälsokontroll avseende koccidios och klostridios hos slaktkyckling som övervakas av Jordbruksverket. Kontrollens syfte är att följa och förbättra hälsoläget i såväl enskilda besättningar som hos hela näringen. Verksamhetens tyngdpunkt skall läggas vid sjukdomsförebyggande åtgärder.

Säkra livsmedel

Medlemmar i Svensk Fågel skall verka för säkra livsmedel. Det innebär bland annat att man arbetar med förebyggande åtgärder för att förhindra introduktion av salmonella genom att följa det frivilliga salmonellakontrollprogrammet enligt Jordbruksverkets föreskrifter om frivillig och förebyggande salmonellakontroll av fjäderfäbesättning. Medlemmar skall även följa den rådgivning som ges av Svensk Fågel för att minimera förekomst av campylobacter hos djur och på slakteri i enlighet med Jordbruksverkets organiserade hälsokontroll för campylobacter hos slaktkyckling.

Kontrollprogram

Djuromsorgsprogrammet omfattar 31 kontrollpunkter för uppfödning av slaktkyckling och kalkon samt riktlinjer vid transport och slakt. Dessa är utarbetade för att klargöra vad som innefattas i en etisk riktig hantering av matfågel. Hanteringen följs upp på ett antal kontrollpunkter med ett klassningsprogram och genom rapportering på slakteriföretagen. Dokumentationen underlättar möjligheten till att korrigera eventuella fel och brister.

Svensk Fågels kontrollprogram är ett officiellt program godkänt av Jordbruksverket. En regelbunden bedömning av de 31 kontrollpunkterna vilket omfattar stallar, den tekniska utrustningen och skötseln, utförs av en riksläkare. Den totala uppnådda klassningspoängen ligger till grund för beläggningsgraden i stallet. Det åligger djurägaren att se till att antalet kilo per kvadratmeter inte överskrider tillåten beläggningsnivå. Riksläkaren rapporterar resultaten från kontrollbesiktningarna skriftligen och muntligen två gånger per år till Statens Jordbruksverks referensgrupp för matfågel. Rapporteringen lämnas även till länsveterinärer och djurskyddstillsynen på alla Länsstyrelser..

Fothälsoprogram

I Svensk Fågels kontrollprogram ingår ett av Jordbruksverket godkänt fothälsoprogram. Under överinseende av besiktningsveterinärer, anställda av Statens livsmedelsverk, utförs bedömning avseende fotskador hos slaktkyckling och kalkon. Fothälsoprogrammet innebär att 100 fötter från varje slaktkycklingflock, vilka bedöms och klassificeras vid slakt. Beroende av totalsumman som fastställs vid bedömningen vidtas åtgärder enligt ett fastställt åtgärdsprogram som bland annat innebär rådgivning, uppföljning och i förekommande fall sänkning av beläggningsgraden.

Miljö

Svensk Fågels medlemmar skall tillgodose dagens behov av matfågel, samt eftersträva ett långsiktigt hållbart utnyttjande av resurser utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov. Egenproducerad hel spannmål bör användas direkt i kycklingproduktionen på gården för att minimera transporter. Halmen bör tas tillvara i form av bränsle eller strö.

Kväveutsläpp

Kväveutsläpp via gödseln är ett miljöproblem inom jordbruket. Därför är det av vikt att ströbädden hålls så torr som möjligt. Samtidigt är gödseln ett utmärkt jordförbättringsmedel och huvuddelen skall återföras i jordbrukets kretslopp, som näring till växande grödor.

Användning av vattennippelar minskar spillet till ströbädden. Gödsel från uppfödningssystem har hög ts-halt och är därigenom lätt att lagra med minimalt kväveläckage.

Grundvattnet skyddas genom att gödselvårdsanläggningar och andra avloppsbrunnar är täta.

Ammoniakutsläpp

Gränsvärdet för ammoniakhalten ligger på max 10 ppm. Ammoniakhalten i stallarna ligger i slutet av uppfödningen på cirka 5-10 ppm. Medlemmarna skall eftersträva att ytterligare sänka ammoniakutsläppen från stallarna för att ytterligare minska försurnings-skador i naturen. Bra skötsel och styrutrustning för ventilation är viktiga förutsättningar för att nå en så låg nivå som möjligt.

Uppvärmning

Uppvärmning med förnyelsebara energikällor bör eftersträvas som t.ex. med flis eller halm. Egna vindkraftverk förekommer och fler välkomnas.

Vattenrening

Mellan uppfödningssomgångarna rengörs stallarna med högtryckstvätt. För att inte förorena dricksvatten, brunnar och andra intilliggande vattendrag, skall avloppsvattnet alltid ledas till vattenbehållaren som skall vara dimensionerad att rymma beräknad mängd avloppsvatten.

Närhetsprincipen

Uppfödning av matfågel bör förläggas i anslutning till där spannmål odlas och där slakteriföretagen är lokaliserade. Därmed minskas transporttiden vilket gynnar både miljön och djuromsorgen.

Livscykelanalys

Svensk Fågel har genomfört en livscykelanalys. Målet skall vara att inom varje sektor minska miljöpåverkan vid kycklinguppfödning och förädling. Vidare är syftet att branschens medlemmar skall kunna certifieras enligt ISO 9000 och ISO 14000.

Foder

Svensk Fågels medlemmar skall verka för att i så stor utsträckning som möjligt använda svenskproducerat spannmål samt övriga foder ingredienser.

GMO

Medlemmarna skall sträva efter att ha GMO-fritt foder samt att matfågelfodret även i framtiden ska vara GMO-fritt. Svensk Fågels medlemmar kan dock inte lämna andra garantier än vad de i sin tur får från foderföretagen.

Avloppsslam

Om avloppsslam används i växtföljden är odlaren som är medlem i Svensk Fågel skyldig att se till att slammet uppfyller villkoren i Jordbruksverkets föreskrifter om frivillig och förebyggande salmonellakontroll av fjäderfäbesättning samt överenskommelser som tagits mellan Lantbrukarnas riksförbund, Svenska vatten- och avloppsverksföreningen och Naturvårdsverket.

Hel vete

Foderblandning till fjäderfä skall värmebehandlas enligt svensk lagstiftning. Spannmål som inte har värmebehandlats skall hanteras och kontrolleras i enlighet med Statens jordbruksverks föreskrifter om frivillig och förebyggande salmonellakontroll av fjäderfäbesättning.

Våra skyldigheter

God djuromsorg är honnörsord som vi skall leva upp till. Konsumenterna skall känna trygghet och förtroende för medlemmarnas produktion samt för produkternas kvalitet. Svensk Fågels grundinställning är att vi har rätt att hålla djur för livsmedelsproduktion och att slakta djur för att kunna konsumera kött, men att det är vår skyldighet att ta ansvar för djuren så länge de är i vår tjänst.

Svensk Fågel

Hans-Christer Palmers, ordförande och Maria Donis, VD

SVENSK FÅGELS DJUROMSORGSPROGRAM OCH KLASSNINGSPROGRAM

Inledning

Alla djuren skall behandlas varsamt och med respekt för det levande djuret. Inga djur skall behandlas så att de skadas. Svensk Fågels medlemmar skall verka för en god djuromsorg. Kontroller av riskfaktorer skall göras för att förebygga och förhindra att olyckshändelser inträffar. Gällande lagstiftning ligger till grund och skall följas.

Klassningsprogrammet för uppfödning av slaktkyckling och kalkon omfattar 31 punkter som innehåller krav på teknik, utrustning och skötsel samt resultat av uppfödningen. De 31 kontrollpunkterna i programmet bedöms av en riksläkare. Klassningen är korrelerad till djurens välfärd. Resultatet av klassningen skall sedan ligga till grund för beläggning av antal djur i stallet. Målet med klassningsprogrammet är att få ett optimalt gott djurskydd som samtidigt möjliggör en hög beläggning.

Svensk Fågels 31 punkter om djuromsorg

Djurutrymme

1. Värmeutrustning

Värmeutrustning skall ha tillräcklig kapacitet. Värmen skall vara jämt fördelad. Utrustningen skall vara lätt att rengöra för att uppnå en god miljö för djuren.

2. Foderutrustning

Foderutrustningen skall vara lätt att rengöra och kunna justeras så att djuren lätt kan komma åt foder. Utrustningen skall vara jämt fördelad i stallet. Utrustning får inte vara utformad eller placerad så att den kan skada djuren.

3. Vatten

Djuren skall alltid ha tillgång till friskt vatten av dricksvattenkvalitet. Vattenmätare bör vara installerad och vattenkonsumtionen bör dagligen registreras. Vattnet skall vara lätt tillgängligt för djuren samt vattenplatserna jämt fördelade i stallet. Vattenutrustning skall vara lätt att rengöra. Fortlöpande underhåll och inställning av utrustningen skall förhindra vattenspill vilket kan medverka till försämrade ströbädd.

4. Ventilation

Ventilation skall ha tillräcklig kapacitet samt luften skall fördelats jämnt i stallet. Ventilationsutrustning får ej stängas av vid strömavbrott. Reservverk skall finnas för att tillförsäkra ständig eltillförsel (se punkt 21).

5. Belysning

Belysningsutrustningen skall vara så utformad att det går att sänka intensiteten samt

slå av/från och till/på (ena eller det andra alternativet) för att ge djuren en dygnsrytm. Djuren skall alltid ha nattvila med minst fyra timmar sammanhängande mörker per dygn, med undantag för de första och sista sju dyggen i stallet.

6. Strö- och ströförvaring

Strömaterialet skall vara av god kvalitet och får ej vara besprutat med någon typ av kemiska medel eller innehålla t.ex. mögel. Materialet skall vara jämt spritt i stallet. Strömaterialet skall lagras på ett sätt att risk för förorening från fåglar och smågnagare minimeras.

7. Silo

Fodret skall lagras i en tät silo som garanterar god foderhygien. Silon skall vara utrustad med manlucka för att underlätta rengörning.

8. Golv

Stallet skall vara utrustad med ett slätt och lätt rengörbart golv med avloppsbrunnar.

9. Väggar och stolpar

Väggar skall vara täta och lätta att rengöra. Väggarna skall vara väl isolerade.

10. Tak

Taket skall vara tätt och lätt att rengöra. Taket skall vara väl isolerat.

11. Takhöjd

Takhöjd bör vara 2,80 meter eller mer men skall inte vara under 2,20.

12. Gödselhantering

Vid rengöring skall gödseln omedelbart tas ut och lagras skilt från stallet.

13. Fågel och rått säkerhet

Alla luftintag via nödluckor skall vara utrustade med nät. Stallet skall vara konstruerat så att smågnagare och fåglar inte kan komma in. Skadedjursbekämpning skall genomföras regelbundet.

14. Mottagning

Mottagning skall ske på ett snabbt sätt. Stallet skall vara rengjort och uppvärmt till en lämplig temperatur med tillgång till mat och vatten.

15. Utlastning

Utlastning skall ske på ett för djuren skonsamt sätt. All personal som handhar djur vid infångning och lastning av djur ansvarar för att djuren hanteras på ett riktigt sätt.

Ekonomiutrymme

16. Förrum

För att främja god hygien och minimera risken för introduktion av smitta skall huset vara utrustat med förrum med rengörbara golv, väggar och tak. Utrymmet skall ha golvbrunn, tvättställ med varmt och kallt vatten samt tvål och engångshanddukar.

17. Hygiengräns

Samtliga stallar skall vara utrustade med hygiengräns för byte av skor. Byte av kläder eller överdragskläder bör också ske vid passering av hygiengränsen.

18. Pannrum

Pannrum skall vara lätt rengörbart.

19. Personalrum

Personalrum skall vara lätt rengörbara.

20. Övriga utrymmen

Övriga utrymmen i anknytning till stall skall vara möjliga att rengöra.

21. Reservverk

Reservverk skall finnas för att säkerställa elförsörjning. Reservverk skall provköras regelbundet. Provkörning och drifttid skall journalföras.

22. Larm

Larm som känner av värme, kyla samt fasavbrott skall finnas i stallet. Larmet skall kontrolleras och godkännas av behörig person. Godkänt larm med kontrollfunktion skall alltid nå jourhavande. Provkörning och drifttid skall journalföras.

23. Medicineringsutrustning

Det skall finnas tillgång till medicineringsutrustning för att kunna ge vitaminer eller medicin vid behov.

24. Elutrustning

Godkänd elutrustning skall användas i stallet. Utrustning skall underhållas och vara i sådant skick så att elavbrott eller risk för brand minimeras.

Skötsel

25. Skötselpoäng

Respekt skall visas mot djuren. Djurskötaren skall verka för en så optimal miljö för djuren som möjligt. Djuren skall ha tillsyn minst två gånger om dagen. Tillsyn skall omfatta djurens beteende, dess miljö, foder, vatten och ventilation. Vid tillsynen skall kontroll av riskfaktorer göras för att minimera olyckshändelser. Avlägsnande och journalföring av sjuka och döda djur skall ske minst en gång om dagen.

26. Hygien

Stall och andra utrymmen samt utrustning skall efter utlastning och utgödsling göras rent tvättas och desinficeras mellan varje omgång. Ingen utrusning skall föras in i stallet utan att ha genomgått desinfektion.

27. Ströbädd

Ströbädden skall hållas torr. Djuren skall inte utsättas för höga halter av ammoniak och damm.

28. Journaler

Driftjournaler skall alltid finnas i stallet och vara noggrant förda. Journalen skall innehålla relevanta fakta om djuruppfödningen.

29. Närområdet till stallet

Närområdet skall hållas i god ordning och fritt från ovidkommande utrustning.

30. Slaktkvalitet

Djur som levererats till slakt skall genomgå kontroll genom bland annat besiktning och fothälsokontroll för att fastställa skötselpoäng i punkt 25.

31. Hantering av döda djur

Hantering av döda djur skall ske på ett etiskt godtagbart sätt och i enlighet med anvisningar från kommun eller beslut från Jordbruksverket.

FOTHÄLSOPROGRAM

I Svensk Fågels kontrollprogram ingår ett av Djurskyddsmyndigheten godkänt fothälsoprogram. Under överinseende av besiktningsveterinärer, anställda av Statens Livsmedelsverk, utförs bedömning av fotskador hos slaktkyckling och kalkon.

Fothälsoprogrammet innebär att 100 fötter från varje slaktkycklingflock bedöms och delas upp i tre olika klasser enligt följande:

- 0: utan anmärkning
- 1: lindriga förändringar
- 2: kraftiga förändringar

Förändringarna ”viktas” genom att antalet klass 0 -fötter multipliceras med 0, klass 1-fötter multipliceras med 0,5 och klass 2-fötter multipliceras med 2. Således får varje flock en totalpoäng mellan 0-200. Om totalpoängen ligger under 40 betraktas detta som utan anmärkning. När totalpoängen ligger mellan 41 och 80 ges anmärkning på lägre nivå, och om flocken får mer än 80 poäng ges anmärkning på hög nivå.

I fothälsoprogrammet för slaktkyckling följs anmärkningarna upp enligt följande åtgärdsprogram:

Utan anmärkning: Ingen åtgärd

Anmärkning, låg nivå:

Vid första tillfället:

- Besättningsveterinär gör tillsammans med djursvarig/produktionsrådgivare en besättningsutredning.
- Rådgivning om lämpliga åtgärder om skadorna är miljörelaterade.
- Åtgärdsrapportering till referensgruppens sekreterare.

Vid andra tillfället:

- Som ovan.
- Besättningsuppföljning under nästkommande produktionsomgång.
- Åtgärdsrapportering till referensgruppens sekreterare.
- Beslut om sänkning av beläggningsnivån med 1 kg/kvm.

Vid tredje tillfället:

- Som ovan.
- Fortsatt sänkning av beläggningsnivån med 2 kg/kvm och omgång.

Fjärde tillfället:

- Som ovan
- Fortsatt sänkning av beläggningsnivån med 3 kg/kvm.

osv.

Anmärkning, hög nivå:

Vid första tillfället:

- Besättningsveterinär gör tillsammans med djuransvarig/produktionsrådgivare en besättningsutredning.
- Rådgivning om lämpliga åtgärder om skadorna är miljörelaterade.
- Besättningsuppföljning under nästkommande produktionsomgång.
- Åtgärdsrapportering till referensgruppens sekreterare.
- Beslut om sänkning av beläggningsnivån med 2 kg/kvm.

Vid andra tillfället:

- Som ovan.
- Fortsatt sänkning av beläggningsnivån med 3 kg/kvm.

Vid tredje tillfället:

- Som ovan.
- Fortsatt sänkning av beläggningsnivån med 4 kg/kvm.

osv

Sänkning av beläggningsnivån kan ske ner till 20 kg/kvm. Efter förbättringar av fothälsan sker ökning upp till godkänd beläggningsnivå enligt besiktningssprotokoll efter samma normer som vid nerdragning.

I fothälsoprogrammet för kalkon följs anmärkningarna upp enligt följande åtgärdsprogram:

Utan anmärkning: Ingen åtgärd

Anmärkning, låg nivå:

- Besättningsveterinär gör tillsammans med djuransvarig/produktionsrådgivare en besättningsutredning.
- Rådgivning om lämpliga åtgärder om skadorna är miljörelaterade.
- Åtgärdsrapportering till referensgruppens sekreterare.

Anmärkning, hög nivå:

Vid första tillfället:

- Besättningsveterinär gör tillsammans med djuransvarig/produktionsrådgivare en besättningsutredning.
- Rådgivning om lämpliga åtgärder om skadorna är miljörelaterade.
- Besättningsuppföljning under nästkommande produktionsomgång.
- Åtgärdsrapportering till referensgruppens sekreterare.
- Beslut om sänkning av beläggningsnivån med 1 kg/kvm.

Vid andra tillfället:

- Som ovan.
- Fortsatt sänkning av beläggningsnivån med 2 kg/kvm.

Vid tredje tillfället:

- Som ovan.
  - Fortsatt sänkning av beläggningen med 2 kg/kvm.
- osv

Sänkning av beläggningsnivån kan ske ner till 20 kg/kvm.

Vid sänkning av beläggningen genom anmärkning på hög nivå skall en fotkontroll göras i besättningen 4 veckor före slakt av ansvarig veterinär. Med utgångspunkt från undersökningen kan beläggningen justeras uppåt eller neråt beroende på undersökningens resultat.

RIKTLINJER FÖR INSAMLING OCH TRANSPORT AV MATFÅGEL

Djuren skall alltid hanteras varsamt och behandlas med respekt. Följande riktlinjer omfattar insamling och transport av fjäderfä till slakteri för djurägare som är medlemmar i Svensk Fågel.

1. Förberedelse för lastning

Förberedelse i och kring lastning av djur skall ske i god tid och är en förutsättning för att insamling och transport skall ske på bästa sätt så att djuren inte skadas eller utsätts för onödigt stress. Om mycket dåliga väderförhållanden är att vänta bör lastning flyttas till annan tidpunkt.

1.1 Dagen före på gården

Väderlek

Dagen före insamling skall djurägaren informera sig om väderleken inför nästkommande dag.

Vindskydd

Finns flera möjligheter till placering av transportbilen, välj den mest vindskyddade utlastningsplatsen. Utlastningsöppningen skall vid svåra väderleksförhållanden ej vara större än att elevator, låda, container och truck får plats.

Ljussluss

Ljusslussar anordnas vid lastning på dygnets ljusa del. Skarpt ljus oroar djuren och bländar personalen i husen.

Rullbanor och elevator

För att förhindra att lådor med djur faller ner på lastbilsflaket skall elevatorns stoppfunktion kontrolleras *innan* den börjar användas.

Truck

Truck skall ha fullgoda bromsar och belysning. Gafflarna får inte vara deformerade. Föraren skall ha god körkunskap och god kännedom om djuretik, dvs. hur djuren skall hanteras.

Döda eller sjuka djur

En extra noggrann genomgång av flocken skall ske före lastning. Döda eller sjuka djur skall avlägsnas.

Utfodring

Djuren utfodras i överenskommelse med mottagaren. Djuren skall dock ha tillgång till foder fram till 6 timmar före lastning.

Vatten

Djuren skall ha tillgång till vatten fram till minst 30 minuter före lastningen påbörjas.

1.2 Före lastning

Vatten och foderautomater

För att minimera skaderisken för djur och människor, skall vatten- och foderautomater samt annan utrustning hissas upp eller tas bort innan utlastning påbörjas.

Miljön i huset

Belysning dämpas och temperaturen sänks vid behov. Ventilation skall vara igång. Rullbanor, elevator och containrar sätts upp lugnt och metodiskt sedan djuren försiktigt drivits åt sidan. Arbeta lugnt – djur som blir rädda kan råka i panik och skada både sig själv och andra.

Lådor/containrar

Kör in lådor/containrarna med minsta möjliga oväsen och stapla dem längs banan i höjd. Försiktighet skall iakttas så att inga djur trampas, blir överkörda eller klämda vid hanteringen.

1.3 Lastning

Djurskyddsansvar

Var och en som aktivt deltar i hanteringen av levande djur är ansvarig för att djuren hanteras på ett skonsamt sätt. Uppfödaren bär huvudansvaret för djuren fram tills dess chauffören tar tag i lådan/containern uppe i bilen.

Rätt att vägra lasta

All personal som arbetar med infångning och lastning av djuren ansvarar för att de hanteras på ett riktigt sätt. Det åligger chauffören att vägra lasta djuren om inte hanteringen sker på ett tillfredsställande sätt och bättring ej skett efter påpekande. Chauffören skall kontakta transportansvarig som rådgör med slakteri och veterinär. På samma sätt åligger det uppfödaren att vägra lasta om chauffören hanterar lådor med djur på ett icke tillfredsställande sätt.

Dörrar

Om möjligt skall placering av transportbilen ske där den mest vind- och solskyddade utlastningsplatsen finns. Vintertid eller vid starka vindförhållanden skall kalldrag, som träffar djuren undvikas, dörrar skall inte öppnas i onödan.

Antal djur i låda/container

Antal djur per låda/container skall anpassas till lådans/containerns storlek, djurens storlek/vikt samt rådande väderförhållanden. Alla djur skall ha möjlighet att ligga. Djur som ligger för tätt under transporten har svårt att få luft. Temperaturen kan stiga snabbt och fuktigheten kan inte ventileras bort ordentligt.

Fånggrepp

Djuren skall fångas och lyftas varsamt så att risk för skador inte uppstår. Fjäderfä är flockdjur och känner sig lugna om de känner närhet av varandra. Kycklingar fångas på ett skonsamt sätt. Inga djur får lyftas i huvud, hals eller vingar.

Manuell lastning

Lyft försiktigt ner djuren genom öppningen i lådan/containeren. Håll samman vingar och ben för att minimera risken för skador. Djuren sätts ner på benen. Stöt inte bröstet på djuren mot kanten av containern – det kan medföra blåmärken och förorsaka djurens smärta. Lådan stängs försiktigt så att huvud eller vingar inte kläms.

Rullbane- och elevatortransport

Sätt lådorna på rullbanan så att de inte riskerar att ramla av. När banan flyttas – montera den på ett sådant sätt att lådorna inte faller av. Inga lådor får falla från elevatoren ner på lastbilsflaket. Djuren kan fara illa av en sådan hantering. En elevator som faller omkull kan också medföra stora personskador.

Lastning med truck

Stapla lådorna på ett sådant sätt, att dessa inte faller av trucken. Kör försiktigt och undvik kraftiga rattutslag och stötar så att djuren inte far illa. Ställ lådorna försiktigt på bilens flak.

Tillstånd och villkor användning av lastningsmaskin för slaktkycklingar

Jordbruksverket har efter Ny teknikprovning av lastmaskin för slaktkyckling beslutat att ge tillstånd för lastning med lastmaskin med följande villkor:

- att bandhastigheten hos den prövade maskinen inte får överskrida 0,8 m/sek
- att den personal som handhar maskinen har erforderlig utbildning och kompetens
- att slakterierna under inledningsvis ett år kontinuerligt registrerar skadeförekomst för både manuellt och maskinellt lastade grupper och att denna statistikredovisas för Jordbruksverkets referensgrupp för matfågelhållning.

Maskinell lastning

Innan dörrarna till stallet öppnas, skall först djuren drivas bort från dörren, därefter dimmas belysningen ned. Vid lastning i dagsljus skall en ljussluss finnas i dörröppningen. Insamlingsmaskin och truck skall vara försedda med blått eller svagt arbetsljus. Enstaka

djur som inte fångas upp av maskinen måste handplockas. När locket på den fyllda containerlådan dras tillbaka skall det göras med försiktighet, så att djuren inte kläms.

Container

Container placeras försiktigt på flaket. En person i lastningslaget skall av uppfödaren utses att svara för att inga levande eller döda djur finns bakom containrarna.

Rapportering

Rapportering om lastningsförhållanden skall alltid lämnas vid hemkomsten till slakteriet.

2. Riktlinjer för transport av fjäderfä avsedda för slakt

Riktlinjerna gäller för fjäderfä avsedda för slakt. Det åligger beställaren av transporten att se till att chauffören har den kunskap som erfordras för att transportera djuren. Var och en som aktivt deltar i hanteringen av levande djur, är ansvarig för att djuren hanteras på ett godtagbart sätt. En person i lastarlaget skall svara för att inga levande eller döda djur finns kvar bakom containrarna. Djurägaren ansvarar för att djuren hanteras väl fram tills dess att containrarna eller lådorna med djuren är lastade på bilen. Djurägaren ansvarar också för information till lastarlaget om hur insamling och lastning skall ske på bästa sätt så att djur inte skadas.

2.1 Förberedelser före hämtning

Transportplanering

Tiden för avhämtning skall förläggas så att väntetiden på slakteriet blir kortast möjlig. Uppfödaren skall aktivt bidra till att finna rätt tidpunkt. Vid transportplaneringen får inte djurens välfärd riskeras på något sätt. Välj, den för djuren, skonsammaste vägen till slakteriet.

Fordon

Transport av levande djur skall ske med bilar anpassade för transporten.

2.2 Vid ankomst till uppfödaren

Vid ankomst till uppfödare

Buller och andra ljud kan skrämja djuren och kan skapa panik. Onödigt motorbuller som kan skrämja djuren skall därför undvikas. Bilen skall köras fram försiktigt. Dörrar och ekipagens öppningsbara sidor skall hanteras varsamt så att onödigt ljud inte framkallas. Bilen skall placeras så att djuren inte utsätts för kalla vindar, regn eller liknande. Elevatorn måste stå stadigt och klara belastning. Dess automatiska stopp måste fungera.

2.3 Lastning

Uppfödaren

Uppfödaren skall bistå chauffören med medhjälpare vid lastning.

Chauffören

Chauffören och hans medhjälpare skall hantera lådorna/containern så att djuren inte utsätts för slag eller stötar. God djurhantering är för övrigt att inte svänga eller luta lådan/containern mer än nödvändigt.

När inte chauffören själv deltar i lastningen p g a arbetstidförläggning, skall denne underrätta sig om att ersättaren är informerad om gällande regler.

Lastningstid

Chauffören i samråd med djurägaren bestämmer lastningshastighet. Djurägaren skall tillsammans med transportplaneraren tillse att rimlig tid avsätts för lastningen.

Vid kalldrag, snö och regn

Om utlastningsstället skall skyddas från kyla, regn eller snö – så skall djurägare och chaufför tillförsäkra en god ventilation.

Vid pauser

Vid avbrott i lastningen skall chaufför och djurägaren se till att lådor eller containrar med fåglar inte blir stående kvar i oskyddade lägen där kalldrag och otjänlig väderlek kan förekomma. Chauffören skall se till att tillräcklig luftcirkulation råder på transportflaket.

2.4 Transport

2.4.1 Transportbil med naturlig ventilation

Utrustning i transportbilen

Bil och släp skall vara utrustade med rullbara gardiner som är tillräckligt stabila så att de inte fladdrar och orsakar stress. Via luftspalten släpps luft in via framstammen ovanför djuren och släpps ut via bakstammen. Friskluft släpps in nere vid flakkanten genom att gardinen inte sluter tätt. I nödsituation skall gardinerna kunna dras upp för att få in friskluft.

Nedanstående tabell visar hur vinddraget inverkar på lufttemperaturen. Hastigheten skall därför anpassas efter väderlek.

Fart	Lufttemperatur				
70 km/tim	+10°C	0°C	-5°C	-10°C	-20°C
Motsvarar fartvind	-3°C	-19°C	-27°C	-35°C	-51°C

På sommaren

På sommaren skall mycket ventilation användas. En särskild sommargardin med hög luftgenomsläpplighet skall då användas. Vid hög värme kan sommargardinen vara fråndragen.

Vid extrema temperaturer

I mycket låg eller mycket hög temperatur skall pauser göras ofta för att kontrollera hur djuren mår. Vid sommartid skall parkering inte ske i starkt solsken utan vid skuggig plats.

2.4.2. Transport med klimatbil

Utrustning i transportbilen

Klimatbil är försedd med utrustning för att reglera värme och ventilation samt mätinstrument för temperatur. Såväl dragfordon som släp skall ha denna utrustning.

Intern kontroll

Särskilda givare skall placeras i lastutrymmet för registrering av temperaturen. Uppgifterna används för eventuella förändringar och åtgärder.

Instrumentkontroll

Chauffören skall se till att mätinstrumenten fungerar och visar rätt värden. Före avfärd skall klimatinstrumenten avläsas och funktionen bedömas. Vid fel på instrumenten eller dess utrustning skall detta anges på lastningsprotokollet så att reparation sker.

Temperaturangivare

Avviker temperaturgivarna med mer än $\pm 3^{\circ}\text{C}$ från varandra, bör den givare som avviker, kontrolleras under färden. Om fel konstaterats skall detta meddelas till mottagaren.

Mätinstrument

Viktig för all funktion av mätinstrument är att givarna hålls rena och hela. Den som är ansvarig för lastning svarar för att de lösa givarna placeras rätt i lasten.

Vid uttransport

Under uttransporten med tomlådor/containrar skall fläktarna köras så att lådor och skåp torkas upp.

Vid lastning

Vid pågående lastning kan fläktar köras så att miljön optimeras såväl för djur som för människor. Förekommer fuktbildning på skåpets insida är det lämpligt att köra med fler fläktar.

Tillsyn

Vid körning måste chauffören ha uppsyn över temperatur. Om temperaturvisare plötsligt avviker markant - stanna och se till att djuren mår bra. Om allt verkar vara i sin ordning kan färden fortsätta, sedan en anmärkning om händelse och klockslag har gjorts i protokollet.

Fallande och stigande temperatur

Var uppmärksam på tendenserna fallande eller stigande temperatur . Justera tidigt men tänk på att det tar en stund innan balansen har uppnåtts i lasten. Vänta därför en stund, ca 20 min, innan ny ändring av jaluiser och fläktar görs. Vid kall väderlek ger små justeringar av jaluiserna ofta stort utslag i temperatur.

Justera värmen

Värmen i lasten kan styras genom att öka eller minska ventilationen. Fuktigheten regleras genom att större eller mindre del av lufttillförseln recirkuleras.

Vid tekniskt haveri

Vid teknisk haveri, t.ex. att generatoren stannar, skall dörrar öppnas och hakas fast om det går. Förankra lasten innan färden fortsätter. Fartvinden ventilerar lasten. Farten måste anpassas till yttertemperaturen – ju kallare väderlek desto lägre hastighet och flera raster. Om fordonet inte går att köra, t.ex. att motorn har stannat, öppnas alla dörrar, ring mottagaren och rekvirera hjälp omgående.

2.5. Ankomst till slakteriet

Vid ankomst till slakteriet

När chauffören skall lämna över fordonet, skall han se till att djuren får en bra ventilation exempelvis framför en fläktbank. Öppna gardinerna längs sidorna och placera fordonet vid fläktarna så att dessa kan startas för genomluftning av lasten, om så skulle vara nödvändigt. Om bilen kommer till slakteriet vid gryning – räkna med att temperaturen ökar när utetemperaturen stiger. För att säkerställa god djuromsorg under avvaktan på avlastning skall larmfunktionen vara installerad. Vintertid placeras fordonet på väl skyddad plats.

Chauffören skall notera iakttagelser i samband lastning, körning m.m. och rapportera till slaktchefen respektive kläckeri. Chaufförens ansvar upphör då fordonet placerats på anvisad plats vid slakteriet och han konstaterat att djuren mår väl. Vid tveksamheter om djurens välbefinnande skall kontakt tas med slakteriet som i sin tur kontaktar djurägaren.

Anteckna temperatur

Innan fordonet överlämnas skall temperatur i lasten antecknas i lastningsprotokollet. Inställning av fläkt och spjäll skall anges samt om något ovanligt har in-träffat.

Särskild givare kan placeras i lastutrymmet för registrering av temperaturen. Uppgifterna används för eventuella förändringar och åtgärder.

2.6 Vid trafikolycka

Inträffar olycka vid transport skall Räddningskåren, tel 112, informeras om att lasten har levande djur. Varje transportfordon innehåller en skriftlig instruktion om hantering av djur vid transportolycka.

3. Riktlinjer för avlastning

Avlastning av lådor/container med djur skall ske på ett varsamt sätt så att djur inte skadas eller utsätts för onödigt lidande.

3.1 Ansvar

Chaufförens ansvar

Chaufförens ansvar för djurens välbefinnande upphör fr.o.m. att fordonet står parkerat på slakteriet samt de åtgärder som krävs vidtagits vid överlämnandet av lastningsprotokoll och fraktsedel.

Slakteriets ansvar

Slakteriets ansvar för djurhanteringen vidtar när chauffören parkerat fordonet på, av slakteriet anvisad plats och till det att djuren avlivats.

3.1.1 Avlastning av lådor

Vid manuell avlastning

Vid manuell avlastning hanteras lådorna av två personer. Lådorna skall hållas så vågrätt som möjligt. Detta gäller även vid maskinell avlastning. Avstaplare skall ställas in så att eventuella stötar mot rullbanor blir så skonsamma som möjligt.

Avspolning sker när bilen är tömd.

3.1.2 Avlastning av containrar

Förflyttning

Containern skall vid avlastning förflyttas i horisontalläge så att inte djuren kasar ner till ena sidan. Containrarnas uppställning i mottagningshallen skall vara invid fläktarna i rader med ca 50 cm mellan raderna så att god luftcirkulation uppnås.

Avspolning sker när bilen är tömd.

3.1.3 Tömning av containrar

Framkörning av containrar

Truck kör varsamt fram en container i taget för uppställning på transportbandet fram till tömning. Det är viktigt att container med djur hanteras utan att stöta emot utrustningen.

Tömning av containrar

Tömningsanordningen skall vara i sådan kondition och ständigt kontrolleras så att inga djur skadas eller utsätts för onödigt lidande.

Varje container skall kontrolleras så att inga djur finns kvar innan containern går in i diskmaskinen.

4. Riktlinje för avlivning i samband med slakt.

Avlivning skall ske i enlighet med svensk lagstiftning. Det åligger slakterichefen att se till att personal som hanterar levande djur och vid avlivning har den utbildning som erfordras så att djuren inte utsätts för onödigt lidande. Avlivning skall ske på ett skonsamt sätt.

4.1 Upphängning

Dämpad belysning

Vid upphängning bör ljuset dämpas så långt det, med hänsyn till arbetskyddet, är möjligt. Detta har en lugnande effekt på djuren.

Optimal höjd

Höjden på banan för lådorna måste vara anpassad till djurens storlek. Djuren skall inte släpa på lådorna med huvud eller vingar när de hänger i byglarna. Slaktansvarig skall se till att höjdställningen är rätt. Upphängning måste ske lugnt och metodiskt i jämn takt. Det bästa sättet, både för operatören (slaktaren) som hänger upp djuren och för djuren själva, är att ta i benen nedanför hasleden – hålla fast benet mellan långfinger och pekfinger med tummen vilande mot baksidan av djurens knäled.

Använd inte våld

Stöt inte djurens huvud och vingar mot lådan. Det behövs en viss kraft för att få ner benen i byglarna. Onödigt våld i form av extra tryck med tummarna mot överbenet kan tillfoga djuren smärta utan att de hänger bättre i byglarna. För att inte djuren skall resa sig i byglarna skall hängningen ske utan häftiga ryck. Genom att hänga djuren nära varandra känner de närhet och trygghet i och med att de är flockdjur.

Kontroll att lådan är tömd

Lådan eller containern skall noga kontrolleras så att den är tom innan den går vidare till diskmaskinen. Den operatör som står sist i ledet, bland dem som hänger, kontrollerar att lådan är tömd på djur.

Onödigt kalldrag

Det är viktigt att djuren inte utsätts för onödigt kalldrag. Vid pauser, speciellt vintertid, skall man inte låta lådor med djur i stå på rullbanor/rullband i kalldrag. Djuren kan fara illa av kylan.

Returbyglarna

Slaktansvarig skall se till att returbyglarna är fria från fötter från föregående varv. Är så inte fallet får inget nytt djur hängas på.

4.1 Bedövning-stick-avblodning

Rätt höjdställning

Slaktansvarig ansvarar för att bedövningsbadet har en för djurslaget rätt höjdställning.

Rätt strömstyrka

Slaktansvarig ansvarar för att rätt spänning (volt) alternativt strömstyrka (mA) används vid bedövning. Det finns inga belägg för att avblodningen blir bättre vid lägre spänning.

Djuren skall vara fullständigt bedövade innan sticket. Utmärkande för en korrekt bedövning är:

- bågformig hals,
- båda benen sträckta,
- ögonen vidöppna,
- hornhinnereflex ej påvisbar,

Olika besättningar kan behöva olika strömstyrka vid bedövningen. Kontrollera därför efter varje partitype minst 50 stycken djur och ställ in strömstyrkan därefter. Strömledningsförmågan i en 1 procentig koksaltlösning är betydligt större än vanligt vatten. Kontrollera därför med jämna mellanrum att saltlösningen till utrustning där sådan rekommenderas, fungerar .

Djur som ej har genomgått bedövning skall hängas upp framför bedövningsanordningen och åter bedövas.

CAS-systemet (Controlled Atmosphere Stunning)

CAS-systemet tillämpar gasbedövning. Vid avlastning ställs containern på ett band som för djuren skonsamt ur containern så att de inte ramlar ovanpå varandra. Direkt efter tömningen sker en okulär kontroll så att inga självdöda djur kommer vidare i processen.

Djuren sövs med en blandning av vanlig luft och en noggrant uppmätt blandning av syre och koldioxid. Djuren skall inte uppvisa stresssymptom eller spasmer. Bedövningen sker i två steg; I steg 1 ges en lägre dos koldioxidhalt så att djuren sövs ner och vid steg 2 sker en irreversibel nedsövning av kycklingen genom en högre dos av koldioxid.

Stickning

Klingan skall skära så djupt att halsvenen (Vena jugularis) går av, men att luft- och matstrupe inte skadas. Klingan skall avsynas och brynas dagligen samt bytas vid behov.

Avblodning

Avblodningen skall ske med jämnt flöde, i annat fall måste den kompletteras med manuell stickning. Avblodningstiden anpassas så att samtliga djur är livlösa före skällning. Operatör övervakar att stick och avblodning sker på varje djur. Bedövning och avblodning skall vara så säkra att alla operatörer kan ta ansvar och garantera detta.

4.2 Avlivning av underviktiga djur eller utsorterade djur.

Underviktiga djur

Underviktiga djur, s.k. pellar, skall sorteras bort i samband med lastning. Vid förekomst av enstaka djur i leveransen, bedövas och avblodas djuren separat enligt punkt 4.1.

Härvid hängs djuren i byglarna i vanlig ordning. Bedövaren hissas så högt att vattnet når vingleden på djuren. Spänningen/strömstyrkan sätts på max i avsikt att framkalla hjärtstillestånd. Okulär kontroll skall ske i vanlig ordning enligt punkt 4.1.

4.3 Torra, rena och hela lådor och containrar

Torra, rena och hela lådor/containrar samt ej lösa delar

Transportlådorna som returneras skall vara rena, torra och hela. Speciellt vintertid utsätts djuren för påfrestningar av vätan i lådorna/containrarna.

Manuell rengöring skall tillgripas om lådorna/containrarna är så starkt nedsmutsade att automattvätten inte ger tillfredställande resultat.

5. Information och dokumentation

Dokumentation skall ske med hjälp av en hjälplista. Syftet med att dokumentera observationer av olika slag är främst följande:

- faktaunderlag för styrning mot rätt kvalitet
- faktaunderlag som visar att kvaliteten är rätt

De som utfört arbetet och deras förmän skall få information om rätt respektive felaktig hantering. Informationen kan lämnas muntligt i första hand. Förmännen skall även ha sammanfattningar över kontrollpunkter inom respektive ansvarsområde.

Platsledningen skall få periodvis skriftliga sammanfattningar om läget i allmänhet. Vid allvarliga avvikelser från riktlinjerna skall ledningen informeras omgående.

Veterinären, som är ”allmänhetens ombud” på platsen, skall alltid ha tillgång till all kontrolldokumentation samt kunna få de avskrifter han/hon begär.

Primärobervationerna görs på journalblad, t.ex. av utformning enligt bilaga. Värden som avviker från riktlinjerna skall markeras.

Informationen lämnas till närmast berörda, därför att:

- enskilda observationer säger inget om systemets säkerhet
- många papper blir svåra att hålla reda på

Veckovis bör journalbladen gås igenom för att se om något blivit sämre eller bättre.

Var och en som enligt riktlinjerna skall dokumentera en observation, ansvarar för att så sker. Kontrollansvarig har det operativa ansvaret för att informationen sprids.

En sammanställning över årets dokumentation från slakteriet skall årligen översändas till Svensk Fågel. Slakterichef skall föra dialog och tillsammans med riksläkare och veterinär

på Svensk Fågel gå igenom dokumentationen. Därmed skall en ständig förbättring och utveckling ske vid hanteringen vid transport av fjäderfä respektive slakteri.

Branschorganisationen
Svensk Fågel AB

.....